

Список літератури: 1. Поліщук В.Г. Адміністративно-правове регулювання та практика проведення масових заходів: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 1999. 2. МВС проти «Гострих форм протесту» // Дзеркало тижня. № 38(413). 2002. 3. Иванов В.Т. Методическое пособие по организации охраны общественного порядка при проведении массовых мероприятий. Ульяновск, 1981. 4. Наказ МВС України від 11.04.2005 № 230 «Про затвердження Наставниці про дії органів і підрозділів внутрішніх справ щодо організації й забезпечення охорони громадського порядку і безпеки громадян під час проведення масових заходів та акцій». 5. Закон України від 20.12.1990 «Про міліцію» // ВВРУ. 1991. №4. Ст.20. 6. Наказ МВС України від 28.07.1994 № 404 «Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України». 7. Постанова КМУ від 18 грудня 1998 р. № 2025 «Про порядок підготовки спортивних та інших спеціально відведених для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів» // Офіційний вісник України. 1998. №51. Ст. 1894. 8. Ларин В.В. Понятіе адміністративно-правової організації охорони общественного порядка при проведенні масових мероприятий // Теория и практика совершенствования охраны общественного порядка. М., 1985. 9. Колодкин Л.М. Особенности подготовки личного состава к несению службы по обеспечению охраны общественного порядка в период проведения массовых мероприятий в условиях крупного города // Проблемы охраны общественного порядка и борьбы с преступностью в условиях крупного города: М., 1984. 10. Алоян А.М., Эглит В.И. Правовое регулирование охраны общественного порядка при проведении массовых мероприятий // Административно-правовые проблемы охраны общественного порядка: Сборник научных трудов ВНИИ МВД СССР. 1987. № 93. 11. Корнієнко М.В. Управління силами та засобами органів внутрішніх справ при складанні оперативної обстановки в сфері охорони громадського порядку: Дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2000. 12. Тактико-спеціальна підготовка. Учебник. М., 1989. 13. Закон України від 19.10.2005 «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» // ВВР України. 2005. № 52. Ст. 565.

Надійшла до редколегії 29.06.06

Ю. Є. Максименко

УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Становлення України як суверенної, правової держави та її визнання міжнародною спільнотою новим учасником міжнародних відносин обумовило необхідність створення принципово оновленої системи забезпечення інформаційної безпеки, важливе місце в якій посідає правове регулювання суспільних відносин у цій сфері.

Реформування національного інформаційного законодавства обумовлено як інтенсивним розвитком суспільних інформаційних відносин всередині України, так і необхідністю приведення української інформаційної нормативно-правової бази до стандартів Європейського Союзу в зв'язку з проголошеним євроінтеграційним зовнішньополітичним курсом, що обумовило **актуальність** написання цієї статті.

Метою статті є окреслення основних напрямів удосконалення законодавства в сфері інформаційної безпеки України. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних завдань: виокремити основні напрями удосконалення нормативно-

правового регулювання в сфері інформаційної безпеки України; 2) розробити пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання інформаційної безпеки України в умовах євроінтеграції.

Враховуючи актуальність зазначеної проблематики, вчені-юристи висловлюють думки, пропозиції щодо вдосконалення законодавства загалом та інформаційного зокрема. Більш того, держава створила ряд інституцій, на які покладені обов'язки щодо вдосконалення законодавства – Інститут законодавства Верховної Ради України, Інститут нормотворчої діяльності при Кабінеті Міністрів України, Центр правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України тощо.

Серед шляхів удосконалення нормативно-правового масиву певної сфери правового регулювання особливе місце займає систематизація як діяльність відповідних органів щодо впорядкування змісту і (чи) форми законодавства, а також приведення його у певну єдину, цілісну та узгоджену систему та забезпечення зручності правозастосування.

Поряд з інкорпорацією та консолідацією як основними видами систематизації, найбільш ефективною є кодифікація, оскільки в процесі її реалізації здійснюється як зовнішня (форма), так і внутрішня (зміст) обробка нормативно-правових актів з метою їх удосконалення. Саме кодифікація покликана вирішити деякі проблеми нормативно-правового регулювання інформаційної безпеки України, такі як:

- наявність численних нормативно-правових актів з регулювання інформаційних правовідносин з різною юридичною силою, що регулюють суспільні відносини в сфері інформаційної безпеки України;
- розпорошеність у нормативно-правових актах різної юридичної сили окремих аспектів інформаційної безпеки України;
- неузгодженість чи відсутність нормативно-правових актів;
- неоднозначність закріплених дефініцій чи взагалі їх відсутність, навіть базових;
- наявність значного масиву декларативних положень без вказівок на шляхи їх реалізації;
- наявність численних бланкетних чи відсильних норм права, значної кількості абстрактних, суб'єктивних понять, що потребують офіційного тлумачення чи чіткого визначення.

Тим більше кодифікаційна діяльність має виключно офіційний характер та здійснюється тільки уповноваженими державними органами.

Кодифікація інформаційного законодавства обумовлена також рядом інших об'єктивних обставин, серед основних з яких можна відзначити наступні. По-перше, динамічність інформаційних від-

носин. По-друге, неузгодженість зі стандартами Європейського Союзу. По-третє, необхідність системного вирішення проблеми нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення інформаційної безпеки України.

Необхідність кодифікації інформаційного законодавства України підтримують також і інші вітчизняні науковці – Беляков К., Гавловський В., Гурковський В., Гуцалюк М., Калюжний Р., Цимбалюк В., Швець М.

Більш того, Програмою діяльності Кабінету Міністрів України «Відкритість, дієвість, результативність» від 17 березня 2003 р. [1] визначена необхідність як провадження Концепції національної інформаційної політики України, так розробки Інформаційного кодексу України, а в Програмі інтеграції України до Європейського Союзу [2] закріплюється таке положення як кодифікація нормативно-правових актів згідно з системою правового регулювання у сфері інформатизації та вироблення переліку нормативно-правових актів, достатнього для повного регулювання взаємовідносин особи, суспільства і держави у сфері інформатизації.

Отже, синтезуючи думки науковців, які є прихильниками створення інформаційного кодексу [3; 4], можна виокремити такі основні положення першого напрямку вдосконалення нормативно-правового регулювання у сфері інформаційної безпеки:

1) серед варіантів назви майбутнього кодексу можна завважити такі, як Кодекс про інформацію та інформатизацію України, Кодекс України про суспільні інформаційні відносини та інформаційну безпеку, Кодекс України про інформацію, Кодекс про інформаційний суверенітет України, кодекс про захист інформації в Україні, Кодекс про інформацію та інтелектуальну власність тощо;

2) у разі виникнення нових суспільних відносин щодо інформації виникає можливість агрегувати їх у Кодекс через внесення в нього на рівні законів змін і доповнень без породження нових системоутворюючих законодавчих актів;

3) метою кодексу є правове регулювання суспільних відносин між суб'єктами щодо інформації у різних формах її об'єктивного вираження (творах, результатах інтелектуальної діяльності) незалежно від сфери (чи галузі) суспільних відносин, матеріальних носіїв інформації (паперових, електронних тощо) та технології фіксації (літери, знаки, образи, цифри тощо);

4) відповідно до традицій кодифікації України кодекс має складатися з двох частин: загальна частина (загальні положення інформаційного законодавства) та особлива частина (регулювання інформаційних відносин щодо галузей (сфер) суспільної діяльності);

5) у статтях, в яких визначаються правопорушення, повинно бути обов'язкове посилання на вид відповідальності (відповідно до

Цивільного кодексу, Кодексу законів про працю, Кодексу про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу);

6) у Цивільному кодексі, Кодексі законів про працю, Кодексі про адміністративні правопорушення, Кримінальному кодексі створюються відповідні розділи щодо питань регулювання та відповідальності за правопорушення суспільних інформаційних відносин з посиланням на норми Інформаційного кодексу;

7) основні положення змісту частин кодексу пропонуються наступні:

– **загальні положення** (включає основні засади інформаційного законодавства: завдання кодексу; сфера дії кодексу; визначення поняття інформації та інформатизації, їх видів; визначення системи правового регулювання інформаційних відносин (законодавство та підзаконні акти, їх чітка юридична ієрархія); поняття інформаційних відносин, щодо інформаційної діяльності; мова інформаційних відносин; основні принципи інформаційних відносин; державна політика в сфері інформаційних відносин та інформатизації; суб'єкти (учасники) інформаційних відносин; об'єкти інформаційних відносин (предмет правового регулювання); інформаційна діяльність та її види; основні положення щодо зобов'язань в інформаційних відносинах; дія та застосування норм міжнародного права; система способів захисту прав в інформаційних відносинах тощо);

– **регулювання інформаційних відносин та інформатизації щодо галузей суспільної діяльності** (визначення урегульованих на рівні законодавства підсистеми (сфери) інформаційних відносин із зазначенням їх системоутворюючих законів, зокрема: державна таємниця; науково-технічна інформація; телебачення і радіомовлення; друковані засоби масової інформації (преса); інформаційні відносини в автоматизованих системах; бібліотеки і бібліотечна діяльність; архіви та архівна діяльність; діяльність інформаційних агентств; зв'язок, комунікаційні системи; національна програма інформатизації, захист топографії інтегральних мікросхем, інформаційні відносини у підприємницькій діяльності тощо);

8) у разі визначення нових сфер регулювання інформаційних відносин існує можливість введення в кодекс нових окремих норм або розділів чи глав, серед таких в перспективі можуть бути наступні: захист персональних даних (інформації про особу, особистої інформації); забезпечення інформаційної безпеки суспільства і держави, правова регламентація основних організаційних заходів захисту інформації (організаційно-правових, організаційно-управлінських, організаційно-технічних, програмно-математичних) тощо.

Враховуючи вищевикладені положення, вважаємо за необхідне здійснити їх уточнення та оптимізацію. По-перше, чітко окреслити назву майбутнього кодексу, оскільки розпливчатість в назві не відображає предмет регулювання. Так, «Кодекс про захист інформації в Україні» чи «Кодекс України про суспільні інформаційні відносини та інформаційну безпеку» співвідносяться між собою як частина та ціле, оскільки інформаційна безпека включає три аспекти, окрім інформаційно-технічного. На нашу думку, найбільш доречною та точною назвою майбутнього кодексу, предметом регулювання якого мають стати суспільні інформаційні відносини, є Інформаційний кодекс України.

По-друге, позиція дослідників щодо наявності чисельних бланкетних норм у кодексі в майбутньому ускладнюватиме правозастосування.

По-третє, вважаємо за необхідне, враховуючи висловлені думки вчених та власне дослідження, запропонувати включити в структуру кодексу розділ, присвячений питанню забезпечення інформаційної безпеки України з урахуванням поділу її на інформаційно-технічну, інформаційно-психологічну безпеку та інформаційну безпеку в сфері прав та свобод.

Поряд з таким підходом удосконалення нормативно-правового регулювання інформаційної безпеки України як кодифікація інформаційного законодавства, існує другий підхід – прийняття ієрархії нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини в сфері інформаційної безпеки: Стратегія національної безпеки – доктрина інформаційної безпеки – відповідні програми (Ліпкан В., Яковенко О., Кохановська О., Горбенко І., Потій О., Прокоф'єв М. [5; 6; 7; 8] тощо). Прихильники цього напряму вважають теоретично необґрунтованою та практично недоцільною Концепцію національної інформаційної політики України, оскільки в ній не конкретизовані особливості державної політики по напрямках забезпечення інформаційної безпеки.

Синтезуючи погляди науковців, що підтримують другий напрям удосконалення нормативно-правового регулювання інформаційної безпеки, можна відзначити такі основні положення: 1) Доктрина інформаційної безпеки (далі – Доктрина) формується на методологічній основі Концепції національної безпеки та має більш прикладний і конкретний характер, через що деталізує окреслені в Концепції положення щодо окремо узятій сфері життєдіяльності; 2) Доктрина становить собою сукупність офіційних поглядів на мету, функції, принципи та методи забезпечення національної безпеки України в інформаційній сфері; 3) Доктрина розробляється у конкретний історичний момент, для конкретних умов, що склалися у даний період, з урахуванням розвитку обстановки на визначеному відрізку часу; 4) реалізація першочергових

заходів по забезпеченню інформаційної безпеки, перерахованих у Доктрині, передбачає видання законів і розроблення відповідних державних програм; 5) конкретизація деяких положень Доктрини стосовно сфер діяльності суспільства і держави може здійснюватися у відповідних документах, які затверджує Президент України. 6) основними завданнями Доктрини повинні бути: визначення змісту національних інтересів в інформаційній сфері; закріплення задач щодо досягнення і захисту цих інтересів; створення умов забезпечення їх безпеки від зовнішніх та внутрішніх загроз; 7) Доктрина повинна стати основою для формування державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки та пропозицій щодо вдосконалення правового, методичного, науково-технічного й організаційного забезпечення інформаційної безпеки України, та основою для формування регіональних, галузевих та відомчих програм інформаційної безпеки.

Що ж до змісту цієї Доктрини, то Горбенко І., Потій О., Прокоф'єв М. [8] вважають за необхідне, щоб такий документ розкривав:

- поняття і зміст інформаційної безпеки України;
- національні інтереси України в інформаційній сфері;
- загальні принципи забезпечення інформаційної безпеки держави (загальні принципи державної політики у сфері інформаційної безпеки);

- поняття і зміст системи інформаційної безпеки.

У свою чергу, Ліпкан В.А., Яковенко О.О. [5, с.64; 6, с.21] пропонують, щоб Доктрина складалася з Преамбули, основної частини і епілогу. Причому, основна частина має складатися з чотирьох блоків. У першому блоці доцільно викласти фундаментальні, базові положення (окреслити інформаційні правовідносини та визначити національні інтереси в інформаційній сфері, визначити конкретні загрози та їх джерела, надати характеристику сучасного стану інформаційної безпеки і намітити основні завдання по її забезпеченню). У другому блоці необхідно проаналізувати методи забезпечення інформаційної безпеки, порушуючи, крім цього, питання особливостей забезпечення інформаційної безпеки, міжнародне співробітництво в інформаційній сфері. Третій блок повинен бути присвячений окресленню державної політики забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері (основні положення державної політики забезпечення інформаційної безпеки, першочергові заходи по реалізації цієї політики). У четвертому блоці доцільно окреслити підсистему забезпечення інформаційної безпеки, передбачивши розкриття наступних напрямів:

- зміст підсистеми забезпечення національної безпеки та її місце у системі забезпечення національної безпеки;
- її функціональне призначення в інформаційній сфері;

– організаційна структура підсистеми забезпечення інформаційної безпеки.

Зазначимо, що подібна структура Доктрини інформаційної безпеки вже успішно апробована Російською Федерацією з 2000 р.

Беручи до уваги, що Доктрина інформаційної безпеки України – це сукупність основних офіційних поглядів на мету, завдання, принципи й основні напрями забезпечення інформаційної безпеки України, а також враховуючи існуючі напрацювання, пропонуємо власну точку зору щодо її структури.

Таким чином, структурно *Доктрина* повинна складатися з преамбули, розділів та епілогу.

Перший розділ повинен містити загальні положення та розкривати:

– зміст основних понять (інформаційна безпека, інформаційно-технічна безпека, інформаційно-психологічна безпека, інформаційна безпека в сфері прав та свобод, національні інтереси в інформаційній сфері, загрози інформаційній безпеці, джерела інформаційної безпеки, система забезпечення інформаційної безпеки тощо);

- сучасний стан інформаційної безпеки України;
- система інформаційної безпеки України.

Другий розділ повинен розкривати сутність та зміст національних інтересів в інформаційній сфері людини (громадянина), суспільства, держави, де необхідно класифікувати їх за критеріями, визначити їх зміст, шляхи їх реалізації. *Третій розділ* повинен бути присвячений такому питанню як загрози інформаційної безпеки, їх джерела, зміст, види. *Четвертий розділ* присвячується окресленню державної політики забезпечення інформаційної безпеки України, де розкриваються такі питання: основні положення державної політики інформаційної безпеки України; завдання політики інформаційної безпеки України; базові напрями зазначеної політики; *П'ятий розділ* під назвою «Система забезпечення інформаційної безпеки України» складається з таких підпунктів: сутність та зміст системи забезпечення інформаційної безпеки України; основні функції системи забезпечення інформаційної безпеки України; об'єкти та суб'єкти цієї системи; методи забезпечення інформаційної безпеки України; принципи забезпечення інформаційної безпеки України. *Шостий розділ* присвячений особливостям забезпечення інформаційної безпеки України в різних сферах суспільного життя – економічній, політичній, науково-технічній, культурній, соціально-гуманітарній, екологічній, обронній тощо.

Сьомий розділ повинен розкривати сутність співробітництва в інформаційній сфері України з міжнародними організаціями, Європейським Союзом, Російською Федерацією.

Отже, аналіз двох основних напрямів удосконалення нормативно-правового регулювання інформаційної безпеки України дозволив автору дослідження дійти висновку про їх слушність та доцільність.

Але враховуючи, що систематизація інформаційного законодавства має доволі довготривалий характер, а проблема забезпечення інформаційної безпеки України в умовах євроінтеграції потребує якомога оперативного реагування, вважаємо, що на даному етапі буде доцільним прийняти Доктрину інформаційної безпеки України, а вже в кінцевому результаті здійснити кодифікацію інформаційного законодавства, де в окремому розділі розглянути проблему інформаційної безпеки України.

Список літератури: 1. Програма діяльності Кабінету Міністрів України «Відкритість, дієвість, результативність» від 17 березня 2003 року // www.rainbow.gov.ua/action. 2. Програма інтеграції України до Європейського Союзу від 14 вересня 2000 року // www.rainbow.gov.ua/action. 3. Гавловський В., Цимбалюк В., Кашпур В. Державно-правове регулювання соціальних інформаційних відносин // Українське право. 1998 № 1. 4. Лисицький В., Тацій В. До питання реформування законодавства України у сфері суспільних інформаційних відносин // Вісник Академії правових наук України. 2000. №4. 5. Ліпкан В.А. Національна безпека України: нормативно-правові аспекти забезпечення. К., 2003. 6. Яковенко О.О. Теоретичні аспекти розробки Доктрини інформаційної безпеки України // Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки України / Матеріали науково-практичної конференції (Київ, 6 грудня 2005 р.) / Київський націон.ун-т внутр. справ. К., 2005. 7. Кохановська О.В. Правове регулювання у сфері інформаційних відносин: Монографія. К., 2001. 8. Горбунко І., Потій О., Прокоф'єв М. Системний аналіз переходу від Концепції національної інформаційної політики до Доктрини інформаційної безпеки України // www.bezpeka.ua.

Надійшла до редколегії 04.09.06